

Арт. 15 розд. 17 визначав поняття і порядок спільного володіння землею чи лісом, встановлював порядок користування ними і визначав шляхи вирішення суперечностей між співвласниками («сябрами»); арт. 17 носив назву «О поорони и посеянии чужой земли», арт. 18 визначав відповідальність за перепоми власнику у розпорядженні належною йому землею; в арт. 19 встановлювався порядок набуття права власності на знайдену річ чи скарб.

Таким чином, підсумовуючи викладене, можна зазначити, що у «Правах, за якими судиться малоросійський народ» знайшли своє детальне відображення і розробку основні поняття і норми інституту права власності. Як сам процес кодифікації законодавства, так і його результат – перший Кодекс українського права – свідчать про високий рівень правової культури в Україні середини XVIII століття.

Список літератури: 1. Вислобоков К.А. Визначна пам'ятка українського права: джерела, зміст, система та соціально-політичні передумови створення // Права, за якими судиться малоросійський народ, 1743. К., 1997. 2. Історія держави і права України. Частина 1. (А.Й.Рогожин, М.М.Страхов, В.Д.Гончаренко та ін. К., 1996. 3. Кульчицький В.С. Кодекс українського права 1743 р. // Право України. 1994. № 9. 4. Месян В.Д. Історія кодифікації права на Україні в першій половині XVIII в. М., 1964. 5. Семененко В.И., Радченко Л.О. История Украины с древнейших времен до наших дней, изд. 2-е, испр. и доп. Харьков, 1999.

Надійшла до редколегії 23.02. 2001

В.Г. Регульський, ректор Львівського ін-ту внутр. справ, професор

ВІЙСКОВЕ СУДІВНИЦТВО ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ ЗУНР

Проблеми державотворення завжди пов'язані з питаннями такої структури, як судівництво. Особливо гостро ця ланка правозахисної системи проявляє себе в умовах збройної боротьби за утвердження влади. Одним із яскравих прикладів вирішення питання військового судівництва була практика Західно-Української Народної Республіки.

Проблема державного будівництва в Україні у 1917-1920 рр., розбудови системи органів влади та управління на перший погляд на виглядає новою. Вона привертає увагу дослідників вже протягом тривалого часу, насамперед в останнє десятиріччя. Але необхідно зазначити, що окремі її аспекти до цього часу являють собою майже суцільну лакуну. Серед них – питання становлення, організації та діяльності військово-судових органів. Західноукраїнської Народної Республіки, які до цього часу не отримали адекватного висвітлення в історико-правових дослідженнях.

Правовою основою створення і розбудови цієї силової структури стала постанова Української Національної Ради від 9 листопада 1918 р. про сформування у складі першого кабінету міністрів Державного Секретаріату судових справ, який очолив знаний громадсько-політичний діяч, досвідчений юрист С.Голубович, а також Тимчасовий Основний закон ЗУНР, ухвалений 13 листопада – конституція молоді української держави [1, с. 80]. Водночас

із розбудовою загальнодержавної судової системи формувалося й військове судівництво Галицької армії, у компетенцію якого входив розгляд злочинів і правопорушень, скоєних військовослужбовцями й цивільними, пов'язаних із воєнним станом в країні.

Початок становлення власного військового судівництва поклало Розпорядження Державного Секретаріату Військових Справ від 16 листопада 1918 р. за підписом голови уряду К. Левицького і військового міністра полковника Д. Вітовського. Вищим судовим органом визначено Військовий трибунал при ДСВС, якому підпорядковувалися обласні військові суди на чолі з командантами, оголошеними 13 листопада наказом Д. Вітовського (Львів, Станіславів, Тернопіль) [2]. Оскільки Львів у той час перебував в облозі, функції обласного суду виконувала аналогічна структура Начальної Команди Галицької армії, котрій підпорядковувалися Військові окружні суди Львова, Перемишля, Рави-Руської, Самбора, Стрия. Відповідно, до Станіславова належали військові суди Станіславівської, Коломийської, Чернівецької округ, а до Тернополя – Тернопіль, Золочів, Чортків, Бережани.

У розпорядженні наголошувалося, що у своїй діяльності усі військові суди ЗУНР тимчасово повинні були керуватись відповідними законами Австро-Угорщини, причому до обласних судів було віднесено компетенцію колишніх дивізійних судів австро-угорської армії, а до окружних – бригадних. Відтак до них переходили усі карні справи й документація дивізійних і бригадних судів на теренах Галичини. Визначено також, що сторону звинувачення для розгляду карних справ у суді повинні представляти: в Трибуналі – генеральний військовий прокурор, на рівні обласних судів – військовий прокурор, а окружних – судовий офіцер (суддя-сотник чи суддя-поручник і т. ін.) [3, с. 4].

Слід відзначити, що на відміну від проблеми формування корпусу державної і польової жандармерії, укомплектування структур військового судівництва проходило досить швидко і організовано. Цьому сприяло те, що українці мали широкий доступ до факультету права у Львівському університеті, і більшість ним скористалася. Невипадково більшість лідерів Листопадової національно-демократичної революції, зокрема президент Національної Ради ЗУНР Євген Петрушевич, члени уряду на чолі з Костем Левицьким, чимало й військовиків, мали саме юридичну освіту (міністр Д.Вітовський, отамани Я.Воєвідка, О.Підляшецький, С.Горук, О.Навроцький, З.Московський, Т.Рожанковський та ін.). Цю важливу роботу очолив начальник відділу судівництва ДСВС, референт військового міністра з судових справ, досвідчений юрист, недавній військовий суддя австрійської армії отаман Омелян Підляшецький. Начальником відділу судівництва Начальної Команди і референтом командувача Галицької армії призначено отамана С. Тисовського. Окружні військові суди також очолили досвідчені правники, здебільшого військові судді австрійської армії О. Жук (Стрий), Я. Горалевич (Самбір), Е. Варницький (Коломия), В. Брикович (Тернопіль), О. Черненко (Станіславів) та інші. Усі структурні підрозділи сформувалися й почали працювати вже наприкінці листопада [4, с. 318].

Згідно з розпорядженням від 16 листопада 1918 р., яке підтверджувало чинність попередніх нормативних актів австро-угорської армії, залишалася і система рангів та звань. Військовики з вищою юридичною освітою зараховувалися на службу в категорію лінійних старшин у ранги суддів зі збереженням військових звань: сотник-суддя, поручник-суддя і т. ін. Саме вони керували слідством, судовим процесом, визначали ступінь вини підсудних. Старшини й підстаршини, які не мали вищої юридичної освіти й не склали фахових іспитів, належали до категорії військових урядовців і носили звання: судовий поручник, судовий четар або хорунжий. Вони виконували допоміжні функції, але на практиці часто залучалися до слідства й ведення судових процесів. Відзнакою суддів були старшинські зірки на ковчирі, а урядників – червоні розетки. У правах, грошових окладах і пільгах військові судді та урядовці прирівнювалися до армійських старшин і підстаршин відповідно до звань.

Призначені на посади військові судді і урядники приймали присягу, затверджену постановою Ради Державних секретарів ЗУНР 28 січня 1919р. за підписом голови уряду С. Голубовича і військового міністра Д. Вітовського. Її текст наголошував: «Присягаю торжественно Всемогучому Богу і прирікаю на мою честь бути вірним Українській Народній Республіці і повинуватися її законам і розпорядкам. Присягаю сповняти приручені мені обов'язки після могого найліпшого знання і совісті на кожному мені як військовому судді – (судовому військовому урядникові) -призначенім службовім місци – під час війни і мира, при тім мати все на увазі найвисше добро моєї вітчизни, виконувати закони, розпорядки, поуки і поручення моїх зверхників і залишати всякого рода надужиття моєї власти, так мені Боже допоможи. Амінь» [5].

Зауважимо, що на судових засіданнях головували окружній команданти.

Незабаром виявилось, що окружні військові суди, до компетенції яких входив розгляд справ про злочини й правопорушення особового складу військових частин, що дислокувалися на території округ, були переповнені справами й не задовольняли вимогам часу. «Суд Окружної Військової Команди в Стрию, – згадував тождішній поручник-суддя Іван Максимчук, – був завалений різного роду карними справами, а число їх постійно зростало. Невелика кількість судейського та помічного персоналу не могла дати собі раду і просто не мала вистачальних фізичних сил полагоджувати правильно та в найкоротшому часі навіть справ арештованих... Причиною цього лиха був факт, що до компетенції... належали не тільки злочини й провини, доконані в запілю, але теж ті, що були доконані на фронті, який у тому часі простягався від Лютовиськ через Хирів-Крукеничі та Городок аж до самого Львова» [6, с. 139].

У зв'язку з цим постановою уряду ЗУНР, узгодженою з військовим міністерством 3 грудня 1918 р., впроваджувалися Польові суди при кожній Окружній військовій команді та військових формаціях, зокрема Начальній Команді Галицької армії, бойових групах «Північ», «Львів», «Південь». Оприлюднений документ спільно з розпорядженням Державного секретаря полковника Д. Вітовського від 28 січня 1919 р. створив правову базу для

створення і діяльності Польових судів, які розглядали справи військовиків і частково цивільних осіб, якщо вони стосувалися безпеки армії.

Польові суди отримували відповідні назви: Польовий суд окружної команди в Стрию (чи іншому центрі команди), а для фронтових військових формацій – Польовий Суд групи «Північ» тощо. Головами судів призначалися відповідні коменданти Окружних команд і бойових груп. Зверталося увагу на те, що у розгляді справ повинні брати участь слідчі, судді та прокурори. Усі смертні вироки обов'язково розглядалися Військовим міністром і урядом ЗУНР і виконувалися лише після їх затвердження. Нормативними актами проголошувалися австрійські закони і військові карні кодекси [7, с. 3-4].

Важливим правовим документом було розпорядження Військового міністра від 28 січня 1919 р. «Польові суди», яке регламентувало права і обов'язки створених судових структур, певною мірою доповнювало карний та процесуальний кодекси і розмежовувало компетенції судів різних ступенів. У ньому наголошувалося, що з 18 січня створено Польовий суд Начальної Команди Галицької армії, до компетенції якого відтепер належав розгляд справ старшин (офіцерів), а також інших осіб, звинувачуваних у шпигунстві або сприянні ворожому війську. Польові суди військових підрозділів, які підлягали Начальній Команді, тобто бойові групи (згодом – корпуси), підпорядковувалися Польовому суду НКГА. Польові суди при Окружних військових командах залишалися в юрисдикції ДСВС. Якщо військовослужбовці фронтових частин скоювали злочини чи правопорушення в тилу й арештовувалися місцевими Військовими командами, дозволялося розглядати їх справи на місці, але за участю суддів відповідних військових частин. Підтверджувалося, що головою (командантом) суду повинен бути обов'язково командант (командир) Окружної команди, бойової групи, Начальної Команди. Смертні вироки мав право затверджувати лише Державний секретар військових справ. Начальникам польових судів надавалося право відкривати карну справу, заводити слідство, здійснювати арешти підслідного, передавати справу в інший суд, звільняти з-під арешту. У службових справах весь персонал польових судів підлягав Військовому міністерству, референтура судівництва якого відала призначенням на службу, відпустками, переведенням на інші посади, звільненням зі служби.

Розпорядженнями Військового міністра полковника Д. Вітовського впроваджувалися правові основи створення і діяльності карних установ, права арештованих, підслідних, регламентувалося судочинство. Згідно з ними у Станіславові та Чорткові зусиллями начальників судів у порозумінні з місцевими Окружними командами засновувалися в'язниці для засуджених до ув'язнення терміном більше року. Тут передбачалося обладнання окремих приміщень (камер) для старшин. Для засуджених на термін 3-12 місяців існувала в'язниця у Дрогобичі. Засуджені на термін менше трьох місяців утримувалися при Польових судах. Усі в'язниці повинні були прийняти людей до 20 лютого, причому засуджені в округах Перемишль, Рава Руська, Самбір, Станіславів, Стрий, Коломия і Чернівці, а також із фронтових частин Галицької армії скеровувалися до Станіславова, а з округів Тернопіль, Золочів, Чортків і Бережани – до Чорткова.

Визначався порядок арешту, оформлення судових справ. Хворі мали направлятися у карні установи лише за згодою лікарів. Як правило, адвокати й оборонці при розгляді справ військовиків на судовий процес не допускалися. Але розпорядження дозволяло їм брати участь у слідстві, судових засіданнях із санкції судового референта ДСВС. Насамкінець полковник Д. Вітовський наказав звільнити усіх жінок, що входили до складу польових судів, а також попереджав про відповідальність командантів військових формацій, окружних команд щодо безпідставного представлення Польовим судам військово-службовців, «наслідком чого продовжується арешт часто над особами, які дійсно не поповнили жадного карогідного вчинку» [5, с. 7-8].

Слід відзначити, що впродовж усього періоду існування ЗУНР законодавчо-правове забезпечення діяльності Польових судів постійно вдосконалювалося. Зокрема, розпорядження Ради Державних секретарів від 17 лютого 1919 р. за підписом усіх членів уряду на чолі з С.Голубовичем впровадило право арештів без пред'явлення ордерів, тобто без попередження, осіб за участь у антидержавних бунтах, сприяння порушенням обов'язку військової служби, дезертирства, умисне пошкодження залізниць, засобів державного зв'язку, проявів колективного насильства та ін. Це поширювалося як на військовослужбовців і жандармів, так і на цивільних, карні справи яких також підлягали Польовим судам [8, с. 3]. 1 березня 1919 р. Рада Державних секретарів ще раз повернулася до питань про діяльність Польових судів. Згідно з цим під юрисдикцію Польових судів підпадали цивільні особи, звинувачені у розкраданні військового майна чи майна під військовою управою або експлуатованого військом [9, с. 12]. Того ж дня уряд прийняв важливу постанову, яка, залишаючи порядок затвердження смертних вироків Військовим міністром, надавала право окружним командам замінювати вирок м'якшою карою. Відтак вносилися зміни у розпорядження й регламенти від 3 грудня 1918 р. і 28 січня 1919 р., оголошені головою уряду і Військовим міністром [9].

28 січня 1919 р. затверджено ще один нормативний акт – Пояснення до розпоряджень ДСВС за підписом голови уряду С. Голубовича і виконуючого обов'язки Військового міністра П. Бубели, спричинене хибною інтерпретацією деяких правових аспектів розпорядження. Насамперед визначалося, що Польові суди бойових груп «Північ», «Львів», «Південь», нарівні з окружними, підпорядковувалися судовому референтові ДСВС так само, як і Польовий суд НКГА. Тобто саме він є найвищим органом для всіх структур Польових судів і їх особового складу, і судовий референт НКГА не має права втручатися в судочинство, видавати відповідні розпорядження і здійснювати контроль [8, 7]. Йшлося про те, щоб зробити польові суди незалежними від військових чинників і визначити їх чітко підпорядкування.

А втім, в одній з бойових груп самочинно сформували Польовий суд, який на основі старих австрійських карних законів засудив військово-службовця до смертної кари. Вирок затвердив командант групи, і 29 грудня 1918 р. він був виконаний. Головнокомандувач Галицької армії генерал М. Омелянович-Павленко висловив обурення самочинними незаконними діями перш за все команданта і категорично заборонив подібне самоуправство

й створення несанкціонованих Польових судів наказом Начальної команди від 3 лютого 1919 р.

Документ ще раз наголошував на існуванні в армії лише чотирьох Польових судів: а) НКГА з осідком у Ходорові, до компетенції якого належали справи старшин, а також справи, пов'язані з шпигунством і допомогою ворожому війську; б) Польові суди бойових груп «Північ» (Кам'янка Струмилова), «Південь» (Стрий), «Львів» (Бібрка) розглядали всі інші справи військових. справи цивільних осіб розглядалися суто Польовими судами окружних команд або звичайними державними судами. У зв'язку з тим, що Польовий суд групи «Південь» ще не був сформований, його функції покладалися на Польовий суд окружної команди в Стрию [10, с. 26-27]. Зауважимо, у січні 1919 р. Галицька армія реорганізувалася у три корпуси, отже, Польовий суд групи «Північ» перетворено в суд 1-го корпусу підполковника О. Микитки, відповідно, групи «Львів» – 2-го корпусу, яким командував полковник М. Тарнавський, і групи «Південь» – 3-го корпусу під командуванням полковника Г. Коссака [4, с. 319]. Створювалися й проіснували до травня бригадні суди.

Таким чином, за короткий час в Галицькій армії створено чітку систему Польових судів, юридично-правовою базою яких були нормативні акти австро-угорської армії та суттєві доповнення і зміни, внесені постановами уряду і розпорядженнями Військового міністерства ЗУНР. Саме збереження опрацьованих і перевічених впродовж тривалого терміну законів військового судочинства забезпечило законність і правопорядок у молодій Галицькій армії, народженій національно-демократичною революцією. Діаспорний історик О.Субтельний, до речі, відзначав це явище як позитивний фактор. «Вони спиралися на старі австрійські моделі, – писав він про державотворчу діяльність керівництва ЗУНР, – галичани не займалися поширеними на сході радикальними експериментами» [11, с. 322-323]. Дійсно, після жовтневого 1917 р. перевороту більшовики повністю зламали існуючу судову систему в Росії і створили, зокрема в Червоній армії, революційні трибунали, які керувалися не законами, а вказівками партії та принципами революційної доцільності. Так, трибунал 1-ї Кінної армії в часи наступу на Львів улітку 1920 р. засудив на смерть двох червоноармійців, які продали зі складу 200 порожніх мішків [12, арк. 21]. Водночас група кіннотників з Башкирської бригади, за свідченням політкомісара, які під час нальоту на с. Бараківці на Волині згвалтували 25 дівчат віком 15-19 років, забрали 27 селянських коней, верхи в'їхали до церкви й пограбували її майно, взагалі не були покарані [12, арк. 95]. Залишився без покарання більшовицький комісар Я.Табукашвілі, який самочинно розстріляв старшину Галицької армії отамана Я.Воевідку під час перебування УГА у складі Червоної армії [1, 92-98]. Таких прикладів можна навести безліч.

З метою підготовки кадрів для Польових судів, насамперед суддів, при судовій референтурі Державного Секретаріату військових справ діяла спеціальна комісія, яка дбала про підвищення фахового рівня особового складу Польових судів, готувала урядників до іспитів на ступінь судді й періодично проводила їх при Військовому міністерстві у Станіславові. Як згадував старшина І.Максимчук, саме її зусиллями було перекладено українською мовою

й розіслано у війська австрійські «Вісники державних законів» з основними юридично-правовими документами для діяльності військових судів – «Військовим карним кодексом» і «Військовою карною процедурою».

Головою комісії був судовий референт ДСВС отаман-суддя О. Підляшецький, син греко-католицького пароха с. Монастирське на Тернопільщині, колишній австрійський військовий суддя. Серед членів комісії були досвідчені військові юристи. [6, 140]. Після відповідних іспитів чимало судових урядників отримали ступінь суддів, зокрема І.Федак, М.Стойка, І.Козбур, В.Шавала, Т.Михайлівський, Є.Величковський, В.Кіжик, В.Оробець, С.Крет, С.Гладишевський, Р.Слюзар, І.Максимчук та інші [13]. Подібні іспити складала всі військові судді й урядники, коли створювалися корпусні суди, а також для підвищення звання, що, безперечно, сприяло вдосконаленню фахового рівня військових юристів.

Розглянемо практичну діяльність армійського Польового суду 3-го галицького корпусу з осідком у Стрию. Його начальником, а також судовим референтом командувача корпусом полковника Г. Коссака (згодом генерала В.Гембачіва) був сотник-суддя д-р Володимир Кіжик, який до війни закінчив правничий факультет Львівського університету, працював адвокатом у Янові під Львовом, у світову війну – в структурах австрійського військового судівництва. Досвідчений юрист і здібний організатор, він згуртував у складі суду добрих фахівців, серед яких були колишні працівники австрійських військових судів І.Максимчук, С.Грубський, І.Федак, М.Стойка, М.Льобман (розстріляний націонал-соціалістами 1942 р. у Бориславі), К.Коберський та інші [14, 188].

«За нашим судом залишилися тільки чисто військові злочини і провини, – відзначав І. Максимчук. – доконані військовими, що перебували на фронті. Засуджуючі вирoki нашого суду, – як зрештою, й усіх полевих судів у час війни, – були з правила «умовні», тобто виконання кари були відкликані аж до закінчення війни, а в міжчасі засуджений мусів йти на фронт боронити Україну» [6, 141]. Головним слідчим був поручник-суддя д-р С.Грубський – до війни повітовий суддя в Дрогобичі. Розгляд найскладніших справ на засіданнях Польового суду здійснювався під керівництвом В. Кіжика. Функції прокурора виконував один із суддів. Вирок затверджував командир корпусу, смертний – надсилався на затвердження ДСВС. Зауважимо, що смертних вироків у практиці Польового суду корпусу не було за весь час війни.

Отже, решту військових злочинів і правопорушень розглядали Польові суди при окружних командах. Одним із показових був суд у Стрию. Керував ним спочатку сотник-суддя Остап Жук, невдовзі його замінив сотник-суддя Я.Горалевич (до речі, уродженець Стрийщини, закінчив Львівський університет, згодом у міжвоєнні роки - адміністративний директор і радник-юрист у адміністрації митрополита Андрея Шептицького, помер 1944 р. у Лодзі). Командантом суду був отаман В. Котович, слідчими – поручник-суддя М.Гутникевич, визначний знавець цивільного і кримінального права [14, с. 188].

Найвідомішою справою Польового Суду Стрийської окружної команди стали слідство і судовий процес у справі Дрогобицького антидержавного виступу 14-15 квітня 1919 р. за участю робітництва і місцевої міліції під про-

водом осередку комуністів й гаслами за встановлення радянської влади. У радянській історіографії цей виступ кваліфікувався як жорстоко придушене збройне повстання. «1200 чоловік з них заарештували, – значалося у одній із публікацій, – і кинули в тюрми, 15 – засуджено до довічного ув'язнення, троє страчено» [15, с. 25]. Насправді ж слідство під керівництвом Є. Величковського та за участю поручника-судді д-ра Я.Белкота, проведене протягом одного дня, із тисячі затриманих звинуватило лише хорунжого Матковського і трьох комуністів на чолі з В.Коцком, які, до речі, без особливих перешкод втекли з-під варти. А трьох дезертирів-грабіжників, які не мали жодного відношення до повстання, обурені селяни повіту стратили без втручання суду [16, с. 109]. Головував на судовому засіданні отаман Осип Букшований – командир 1-ї бригади Українських Січових Стрільців, який, за відгуками, занадто гуманно поставився до учасників антиурядового виступу.

Колишній поручник-суддя д-р Іван Максимчук у своїх спогадах називав інші справи, які розглядалися Польовим судом у Стрию. Зокрема, сотник-суддя М.Гутникевич розслідував виявлену Польовою жандармерією підготовку збройного повстання поляків Стрия під керівництвом промисловців Я. Верштайна, В. Варштайна та Т. Варізелля. Під час обшуків на одній із фабрик виявили великий арсенал зброї: скоростріли, рушниці, револьвери, гранати, набої. Групу змовників заарештували, але слідство не закінчилося у зв'язку з травневою 1919 р. офензивою польського війська [6, с. 138].

Відзначимо відому справу Польового суду при Станіславській окружній команді, що розглядав порушення присяги з боку п'яťох стрільців, які дезертирували з фронту. Тоді навесні 1919 р. дезертирство набуло загрозливих масштабів, зокрема Польова жандармерія затримала лише в Коломиїській окрузі понад тисячу дезертирів. Щоб покласти край загрозливому явищу в Галицькій армії у період напруженого стану на фронтах українсько-польської війни, головнокомандувач генерал М. Омелянович-Павленко 29 квітня 1919 р. затвердив важкий вирок Польового суду, за яким дезертири засуджувалися до смертної кари. Вирок було виконано [17]. Зауважимо, що це був чи не поодинокий випадок у практичній діяльності Польових судів.

У ході травневого загального наступу польського війська усі Польові суди корпусів відступили зі своїми формаціями, а суди окружних команд отримали наказ евакуюватися в район Чорткова, де продовжували діяльність до відступу за Збруч у середині липня 1919 р. Згодом вони ввійшли до Команди Етапу Армії і склали її Польовий суд.

Вже в листопаді 1919 р., коли Галицька армія змушена була підписати перемир'я з Добровольчою армією генерала Денікіна, Польові суди усіх формацій по суті припинили своє існування, тим більше після лютого 1920 р. – під час перебування у складі Червоної армії. Діяв тільки Польовий суд при НКГА під головуванням отамана С. Шухевича, що за наказом диктатора Є. Петрушевича і під тиском С. Петлюри 13-14 листопада розглядав відому справу головнокомандувача УГА генерала М. Тарнавського за участю полковника А.Шаманека і отамана О. Лесняка (документація збереглася у Центральному державному історичному архіві України у Львові). Голова суду С. Шухевич і суддя Ю. Курдіяк звинувачували підсудних у тому, що ті «без по-

зволення і всупереч наказам правительства заключили ганебну змову з ворожою денікінською армією». Підсудні, однак переконали суд, що іншого способу врятувати Галицьку армію, знекровлену боями і переполнену епідемією тифу, котра залишилася майже без набоїв і продовольства, не було. В результаті суд обмежився пониженням у посадах: генерала М. Тарнавського – до командира корпусу, а полковника А. Шаманека – до начальника штабу [18].

Після квітневої 1920 р. трагедії Галицької армії особовий склад Польових судів поділив свою долю з її бійцями і командирами. Більша частина опинилася у польських таборах військовополонених, зокрема Тухолі. Решта потрапили до більшовицького концтабору Кожухів під Москвою або у складі червоної Запасної армії в Казань. Зокрема, в Кожухові перебували І.Максимчук, Ю.Кордіяк, А.Бабій, Р.Слюзар, В.Котович, Л.Рубінгер та інші. Ю.Кордіяка і А.Бабія у липні вивезли на Соловки і стратили, а велику групу суддів перезвезли до Казані, де вони якийсь час разом з іншими колишніми вояками УГА працювали у робочих сотнях на залізниці. Вже у серпні їх у складі галицької військової частини перекинули на польський фронт [19]. Відтак декому пощастило повернутися на батьківщину, зокрема І. Максимчуку, який написав змістовні спогади «Кожухів».

Таким чином, практика військового судівництва Галицької армії ЗУНР, досвід формування військового судівництва, створення його юридично-правової бази, використання нормативних актів інших держав і армій, організація діяльності його структур, розмежування компетенцій, вплив на забезпечення законності і правопорядку у Збройних силах ЗУНР заслуговують не тільки вивчення, а й трансформації в сучасний процес реорганізації Збройних Сил України, структур Міністерства внутрішніх справ. Служби безпеки України.

Список літератури: 1. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. Львів, 1995. 2. Вісник Державного Секретаріату Військових Справ (далі – ДСВС). Тернопіль, 1918. Ч. 1. 1 грудня. 3. Вісник ДСВС. Тернопіль, 1918. Ч. 2. 14 грудня. 4. Шанковський Л. Українська Галицька Армія. Львів 1999. 5. Вісник ДСВС. Станіславів, 1919. Ч. 6. 15 лютого. 6. Максимчук І. До історії судівництва при Українській Галицькій Армії // Українська Галицька Армія. Матеріали до історії. Вінніпег, 1966. 7. Вісник ДСВС. Тернопіль, 1918. Ч. 2. 14 грудня. 8. Вісник ДСВС. Тернопіль, 1918. Ч. 9. 10 квітня. 9. Вісник ДСВС. Тернопіль, 1918. Ч. 7. 15 березня. 10. 3 історії спеціальних служб України (1918-1920 рр.). Збірник документів і матеріалів. К., 1999. 11. Субтельний О. Україна. Історія. К., 1991. 12. Российский государственный военный архив (РГВА). Ф. 197, оп. 1, спр. 31, арк. 21. 13. Вісник ДСВС. Станіславів, 1919. Ч. 8. 25 березня. 14. Литвин М. Українсько-польська війна 1918-1919 рр. Львів, 1998. 15. Возз'єднання західноукраїнських земель з Радянською Україною. К., 1989. 16. Футулуйчук В. Українська Галицька Армія: військово-патріотичне виховання та вишкіл (1918-1920 рр.). Львів; Донецьк, 2000. 17. Стрелець. 1919. 4 травня. 18. Центральний державний історичний архів України у Львові. Ф. 581, оп. 1, спр. 149, арк. 1-2. 19. Российский центр хранения и изучения документов новейшей истории. Ф. 17, оп. 61, сир. 10, арк. 45-48; сир. 1, арк. 91-94.

Надійшла до редколегії 26.03.2001